

Onderwijzende nonnen in Gouda

Ton Luk, met medewerking van Wim van Boxmeer

Schoolstrijd

Sinds 1849 waren de Zusters Penitenten-Recollectinen, beter bekend als de Zusters Franciscanessen van Oudenbosch, in Gouda gevestigd. De Zusters Franciscanessen hadden hun moederhuis sinds 1838 in Oudenbosch. Vandaar uit werden sub-kloosters gesticht in Ossendrecht (1847), Hoeven (1848), Gouda (1849), Alphen aan den Rijn (1851), Koewacht (1858), Zoetermeer (1859), Poeldijk (1874) en Rucphen (1888). Op 6 december 1849 kwamen, op verzoek van pastoor Johannes Toorement van de Statie Onze Lieve Vrouwe op de Oosthaven, de eerste zusters van het klooster St.-Anna te Oudenbosch naar Gouda om onderwijs aan rooms-katholieke meisjes te gaan geven. De eerste twee zusters vonden onderdak in het St.-Vincentiusgesticht op de Westhaven 24-25, ook genoemd het Rooms-Catholiek Liefdadigheidgesticht. In dit gebouw werd de rooms-katholieke bewaarschool gevestigd. De zusters stonden toen nog onder het gezag van de St.-Vincentius-vereniging. Pastoor Ranshuysen van de St.-Jozefstatie op de Hoge Gouwe kon zich met deze situatie niet verenigen, omdat naar zijn mening de St.-Vincentiusvereniging daarvoor niet de aangewezen instelling was. Zodoende werd op 17 juli 1851 ten huize van pastoor W. de Bruijn, de opvolger van pastoor Toorement, een 'Commissie over het Liefdesgesticht' geconstitueerd. Hierin hadden zitting, naast pastoor De Bruijn van de parochie Onze Lieve Vrouwe Hemelvaart (gevestigd dus op de Oosthaven), pastoor Ranshuysen van de St.-Jozefstatie op de Hoge Gouwe, twee leken uit elke parochie en twee kapelaans, te weten J. Borst en A. Verstappen. In 1854 werd een nieuwe commissie in het leven geroepen. Deze commissie was de voorloper van de latere, in 1855 opgerichte Inrichting van Liefdadigheid oftewel het Rooms-Katholiek Schoolbestuur. In deze commissie namen naast de beide pastoors plaats A. Kabel, A. Gijzen, G.P. van Werkhoven en P. de Graaf. Deze commissie had onder andere tot taak liefdegiften, vrijwillige bijdragen en fondsen bijeen te brengen teneinde het rooms-katholiek onderwijs in stand te houden.

In die tijd werd het bijzonder onderwijs nog niet door het rijk gesubsidieerd, zodat het onderwijs geheel door vrijwilligers moest worden gegeven. De zusters ontvingen voor hun werk dan ook geen salaris. Andere inkomsten waren: de schoolpenning, betaald door de ouders van de leerlingen, maandelijke vrijwillige bijdragen en de opbrengst van de Naaischool, waar ook reparatiewerkzaamheden werden verricht. Deze situatie, onderdeel van de Schoolstrijd, duurde van 1857 tot 1920, in welk jaar de Wet op het Bijzonder Onderwijs tot stand kwam en het bijzonder onderwijs wat betreft de subsidiëring gelijk werd gesteld aan het neutraal onderwijs.

Uitbreiding

De panden op de Oosthaven (in de dertiende eeuw drie huizen, begin achttiende eeuw samengevoegd tot twee huizen, voorzien van een nieuwe gevel in empirestijl) waren eigendom van de eerdergenoemde Vereeniging St.-Vincentius a Paulo te Gouda. Deze vereniging had de zorg voor bejaarden en wezen, onderhield de armen en verpleegde zieken. De St.-Vincentiusvereniging werd op 16 juli 1855 ontbonden, waardoor de zusters, dertien in getal, het pand moesten verlaten. Enige zusters keerden terug naar Oudenbosch, de anderen vonden onderdak op de Turfmarkt, totdat mgr. Van Vree, de bisschop van Haarlem, een nieuwe commissie aanstelde, die het Gesticht weer aankocht. De panden werden op 8 april 1856 opnieuw door dertien zusters betrokken. De inpanidige kapel werd op 6 april 1863 ingewijd door deken van Rotterdam, mgr.

Zusters Franciscanessen met enkele autoriteiten (ca. 1917). Bron: SAHM.

Bongaards (Gouda zelf werd pas in 1869 een dekenaat); de kruisweg werd op 6 april 1865 ingewijd door pastoor Ranshuysen.

Door de giften van familie en kennissen van de zusters en vooral door de giften van freule Melort werd in 1879, in het naastgelegen pand Westhaven 26, een nieuwe kapel gebouwd, toegewijd aan St.-Jan, de stadspatroon. Deze kapel werd ingewijd door de deken P.C.Th. Malingré. De eerste rector was de eerwaarde heer Steenhof, voorheen pastoor te Blaricum. Hij bewoonde het huis naast het Gesticht, dat aan de Congregatie van de Zusters was geschonken door freule Melort. Meermalen werd het Gesticht uitgebreid en werden nieuwe scholen bijgebouwd. Op 15 februari 1909 werd het Gesticht aan de Westhaven afgebroken. Op dezelfde plaats, achter de bestaande gevel, werd een nieuwe meisjesschool, genoemd Mariaschool, annex naaischool gebouwd en de kapel werd vergroot en voorzien van een tongewelf en boogramen. Op 3 januari 1910 werden kapel en leerscholen ingezegend door deken J.A. Kupers.

Op 4 april 1897 werd de eerste steen gelegd voor de herbouw van de St.-Jozefschool aan de Peperstraat. In plaats van twee lokalen kwamen er acht. In augustus 1912 werd een kleuterschool (in die tijd nog bewaarschool genoemd) gestart in één lokaal van de Jongensschool St.-Gerardus Majella in de Lethmaetstraat. Deze kleuterschool verhuisde in 1929 naar een nieuw gebouw met twee klassen en een spellokaal in dezelfde straat. Een nieuwe bewaarschool werd geopend op 4 april 1931 op de Hoge Gouwe op de plaats waar voorheen het rooms-katholiek weeshuis stond. Deze was voordien gevestigd in een gebouw aan de Peperstraat, bereikbaar via een poort naast de Armenkerk, de 'dependance' van de St.-Janskerk. In 1952 werd, op voorstel van 'juffrouw Henny' van Leeuwen, de naam veranderd in Maria Kleuterschool. In 1950 kwam de St.-Franciscusschool aan de Gerard Leeustraat tot stand, die in 1953 werd uitgebreid met twee extra lokalen.

In september 1953 werd de eerste VGLO-school in gebruik genomen onder de naam Christus Koningschool. Deze was gevestigd aan de Ruys de Beerenbroucklaan.

'Mariënstelle'

In 1960 werd de aanzet gegeven tot de bouw van een nieuw Klooster- cq. Zusterhuis, oorspronkelijk bedoeld aan het Aalberseplein. De uiteindelijke bouwplaats werd de Ruys de Beerenbroucklaan. Het ontwerp was van de hand van architect Th.W.A. Zwegers uit Breda, de aannemer was de firma A.M. de Korte en Zn. te Gouda. Met de bouw werd in oktober 1961 begonnen. De naam van het klooster werd, op voorstel van rector P.J.N.M. Riep 'Mariënstelle', als herinnering aan het voormalige Brigittenklooster, gelegen tussen de Raam en de Vest te Gouda. De opening vond plaats op 20 april 1963. De zeventien zusters hadden wegens de koude (op de Oosthaven was geen centrale verwarming) reeds op 29 december 1962 hun intrek genomen in het nog niet afgebouwde klooster.

De panden op de Oosthaven werden in 1965 verkocht aan de Compaxovleeswarenfabriek, die er een pension voor 95 buitenlandse werknemers in vestigde, waarbij de kapel dienst ging doen als moskee. In 1981 werd het pand aangekocht door woningbouwvereniging Ter Gouw, die het pand gebruikte voor huisvesting voor asielzoekers en vluchtelingen.

Ter Gouw verkocht in 1998 het pand aan G.C. van Vliet, die het geheel ombouwde tot vier kapitale grachtenpanden achter de originele gevel.

Resumerend kan worden geconcludeerd dat vele tientallen nonnen onderwijs hebben gegeven aan duizenden kleuters en meisjes in onder meer Gouda.

Bronnen

Map met krantenknipsels van de *Goudsche Courant* en *Rijn en Gouwe* in het Streekarchief Hollands Midden

Archief Zusters in het Moederhuis te Oudenbosch

Archief van de Orde der Franciscanen te Utrecht

Archief van de St.-Vincentiusvereniging te Den Haag